

САНА ОЛОХ

Тохсунньу
19 күнэ
ЧЭППИЭР

№ 7

(9384)

ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Чурагчы чычыкчак хаһыат

Улуус дьаһалтата нэһилиэнньэҕэ отчуота

ДЬАҤАЛТА ОТЧУОТТАРА САЛҤАНАЛЛАР

ҮРЭХ-КҮӨРЭҕЭ

Саҥа дьыл да кэннэ улуус баһылыгын отчуоттара салҤанылар. Баһылыгы бастагы солбуйааччы Николай Николаевич Попов салайааччылаах биригээдэ тохсунньу 17 күнүгэр Үрэх-Күөрэ учаастагар уонна Одьулуун нэһилиэгэр сырытта. Биригээдэ састаабыгар "Маарыкчаан" ПО-тан председатели солбуйааччы Е.П.Попов, культурантан кининэммит библиотечнай ситим директора В.А.Платонова, социальной управлениеттан кылаабынай специалист П.Д.Елисеева, "Сахателеком"-тан директоры солбуйааччы Н.Д.Дыдаев, Ис дьыала управлениеттан следователь О.Н.Федотова, "Чураалчы" ТХПК-тан технолог Е.В.Шадрина, ДьУОКХ-тан Е.Н.Башарик, кини балыыһаттан кылаабынай бырааһы солбуйааччы А.И.Коркин, тыа хаһаайыстыбатын управлениеттан специалист И.Е.Викторова, үөрэх управлениеттан начальнигы научнай үлэҕэ солбуйааччы А.Е.Мирбабаева уонна хаһыаттан мин кириэммит нэһилиэнньэни кытта көрүстүбүт.

Күнүс 11 чаастан Үрэх-Күөрэҕэ кырдыабаастар уонна инбэлинттэр улуустаабы интернаттарыгар анаммыт муньахха тийдибит. Бу учаастакка элбэх киһи муньустар усулуобуйата интернатка баар. Манна барыта 24 киһи олохтор. Кырдыабаастар тон-хаһаа дьыаҕа туох баар истээх таҥастарын бүтүннүү кэтэ сылдьаллара харааһыннарда. Олорор дьыаллар аһары киэн, үрдүк уонна хаачыстыбата суох тутуллубут буолан манньк эрэйи көрсөллөрүн олохтоохтор кэспиллэр.

Отчуоттуур биригээдэ салайааччыта быйылгы отчуоту атын көрүнүнэн ытарга быһаарбыта, мин санаабар, үчүгэй эбит. Ол курдук, урукку кэмгэ чаастан ордукур биригээдэ киһи саҥаран отчуоттуур, атыттар ардыгар болпуростарга да эппиэттээбэккэ, аһахтарын да эппиэттээбэккэ буоллуктарына, быйыл биригээдэ чиликтэрэ бука бары бэйэлэрин салааларынан кылгас-кылгастык сийилим кэлсээбиттэрэ ордукур буолла. Үрэх-Күөрэҕэ социальной эйгэ, доруобууна харыстабылын, үөрэх уонна тыа хаһаайыстыбатын салааларын үлэһиттэрин отчуоттарын кэнниттэн салайааччы түмүктээн эттэ.

Бу кэннэ үгэс быһыытынан ыйытылар киридилэр. Бастагы ыйыты барыбытын сөхтөрдө. Ол курдук, интернат олохтооҕо П.Г.Попов: "Хортуоската суох олохтот. Хантан булуохха сөбүт?" — диир ыйытта. Бу ооруот аһа быйыл саа элбэхтик үүмүтэ суох. Дьон хортуосканан "бырааһаттана" олохтоохторуна интернат дьыа салалтата хайдах сатаан булуммат? Ыларыһах, кырдыаҕас дьонго хортуосканы баҕас аһымал да санааттан бизрэллэрин ситиһэр, биһиги санаабытыгар, толору кыах баар.

Тыа киһитигэр ыарыылаах болпуротунан буолбут өлбүгэ сири анааһына ыйыты кирирдэ. Олохтоох маһаһыын сэбиэдиссэйэ Д.Д.Хюганова: "Маһаһыыны чааһынай дьыаҕа аһа, бэйэм оттон олохтотун. Хаһан маһаһыын дьыаҕа тутуллар?" — диир сирдээх ыйытыны биригээдэ. Олохтоох А.С.Баин: "Мустар сирбит интернат эрэ. Манна баар ыччат киһитин тугу да ыччат. Кулууп хаһан тутуллар?" — диир ыйытытыгар Н.Н.Попов: "Кулууп тутуутун болпуротуна поселениеҕа кириэр, онон олохтоох Одьулууннааҕы дьаһалта быһаарар", — диир эппиэттээтэ. Маны таһынан нэһилиэккэ тобо зоотехник тутуллубатын, калиталынай котельнай хаһан үлэҕэ кириэрин туһуластылар.

Салгыы этиилэргэ киридибит. Интернат олохтооҕо,

инбэлинт Н.Е.Новгородов: "Биһиги манна хаһыс да сылын наһаа тонон кыстыбыт. Нэһилиэк отчуоттэн бэйэ кыабынан көмө баар, улуус отчуоттэн суоҕун тэҕэ. Биһиги истээх таҥастытын кэппитинэн аһыбыт. Манньк усулуобуйаҕа биригээдэ күн кэлэн көрөн, хонон бардахтарына биригээдэ эрэ биһиги балаһыанньабытын өйдүүһүлэр. Дьаһалта үлэтин итэбэс диһин. Кыамаат-түгэммит дьонугар кыһаллыбат салалта үлэҕэ тобо үчүгэй дэниэхтээрий?", — диир эттэ. Олохтоох депутат Т.В.Матвеева манньк этиинэн кытынна: "Эдэр үлэһиттэр манна кэлэллэр эрэри, усулуобуйа суох буолан өр буолбаттар. Үөрэх управлениета олохтор дьыаһынын өрөмүөнүгэр харчы көрбөт. Уһууһаан мизбэлэ наһаа эргэрдэ уонна нэһилиэккэ кулууп наада". М.Х.Яковлев: "Сүөһү иитиитэ ыараан иһэр. Биһиги курдук инбэлинт дьонго сүөһүнү иитиитэ көмө баара буоллар", — диир санаатын эттэ. Интернат дьыа директоры В.Т.Тарасов суол уонна кулууп болпуростарын туруорсар этиилэри киллэрдэ. Үрэх-Күөрэ учаастагын баһылыга Л.Н.Турантаев: "Бу учаастак — инники кэскиллээх. Уот линията тардыллыбыта олох ыраатта. Сүөһү өлүүлээх улахан саахалланы буола сылдьыбыта, онон уот остуолбаларын бөрөгөтүү үлэҕэ наада. Улуус үлэтин сөптөөбүнэн ааҕабын", — диир. Олохтоох оркула-сад директоры А.Е.Тоскина: "Оркула уонна үлэһиттэр олохтор уопсайыра тутуллубуттара 30-ча сыл буолла. Өрөмүөн үлэҕэ барбатаҕа ыраатта. Усулуобуйабыт куһаҕан буолан мин дууһаһыын эрээдэнним. Аһаҕас саһаан тийгэтиитэ улахан эрэй. Оркулаҕа бизс олохтоохтук. Көмө көрдөөтөххө үөрэх управлениета: "250 оҕо дуу, 5 оҕо дуу?" — дииллэр. Онтон мизхэ 5 да оҕо күндүлэр. Аны отчуоту улахан оркула курдук көрдүүллэр. Мизхэ биригээдэ компьютерим суох. Онон ол болпуроту быһаарарбар күнүм-дьылым баар. Үлэһин кэлбит оҕолору нэһилиэнньэ отчуоттэн баһаабырдына наһаа баар. Специалистар уларыта тураллар, усулуобуйатын тулуйбаттар. Аны улуус киинигэр транспорт нэдиэлэ бастагы күнүгэр уонна бээтинсэҕэ эрэ баар. Ол эмиз олус эрээдээх", — диир эттэ.

Тыл этээччилэр дьаһалта үлэтин, сүрүннээн, сөптөөбүнэн ахтылар. Уопсай куоластааһын түмүгэр итинник санаалахтар элбэх буоланнар, үлэ сөптөөбүнэн сыаналанна. Көрсүһүү түмүгэр Одьулуун нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга Л.В.Ефремова быйыл Үрэх-Күөрэҕэ улахан үлэ былааннаһарын туһунан эттэ. Ол курдук, хас да тэрилтэ тэҕинэн кириэр улахан дьыа бырайыага "Үтүө дьыала" управлениетыгар бэриллибитин туһунан эттэ уонна тутуу барытыгар бары биригээдэ киһи курдук ылсалларыгар, көмөлөһөллөрүгэр ыһырда.

ОДЬУЛУУННА

Күнүс 3 чаастан отчуоттуур биригээдэ Одьулуун нэһилиэгин олохтоохторун кытта көрүстэ. Муньах сабаланытыгар баһылык Л.В.Ефремова сыл устата үчүгэй көрдөрүүлээх бастыҥ дьонугар анал номинациялары туттартаата. Ол курдук, "Бастыҥ салайааччы" ааты ветераннар сэбиэттэрин председатели Е.С.Боякинов, "Тыа хаһаайыстыбатын бастыҥ үлэһитэ" ааты "Комплекс" баһынай хаһаайыстыба чилиэнэ В.С.Кардашевский, "Үөрэхтээһин бастыҥ үлэһитэ" ааты ангийский тыл учуутала В.Г.Попова, "Бастыҥ медицинскэй үлэһит" ааты участковой балыыһа сизэстэрэ М.Д.Павлова, "Атыы-эргиэн бастыҥ үлэһитэ" ааты олохтоох маһаһыын атыыһыта Л.И.Дьячкова, "Бас-

тыҥ спортсмен" ааты пожарнай ДЕПО үлэһитэ Е.Д.Юргин, "Бастыҥ үөрэнээччи" ааты 9-с кылаас үөрэнээччигэ Аля Седелицева ыллылар.

Отчуотка биригээдэ бары чилиэннэрэ бэйэлэрин салааларынан үлэни билиһиннэрбиттэрин кэннэ ыйытылар киридилэр. Олохтоох оркула саахымакка куруһуогун салайааччыта П.В.Константинов: "Улуус бизс оркулатыгар саахымат тренердэрэ штат анарыгар эрэ сылдьаллар. Того толору буолбатыр? Чакырга, Хадаарга сибээс тобо мөлтөбү? Сирбит ууга барда эрэри, нолуогу толору төлөөн олохтот. Эмээлээ-биттэргэ туох да чэпчэтии суох дуу?", — диир ыйытта. Маны таһынан оркула кэннэ үрдүк үөрэхкэ кирибит оҕолор хас бырайыаннара үөрэхтэрин бүтэрэллэрин, нэһилиэк иһинээҕи суоллары ким бас билэрин, Төлөй нэһилиэгэр туох биричиннэттэн быыбар табыллыбатаһын о.д.а ыйыталастылар.

Тыл этиигэ дьон балаҕа кытыннылар. Пенсионер К.Е.Матвеев: "Совхозтар ыйылыбыттарын кэннэ биһиэхэ 23 баһынай хаһаайыстыба тэриллибитэ. Олор биригээдэ киһилэригэр 10-нуу гектар сири ылбытара. Онтон биһиги, чааһынайдар, 2-лии гектары ылбыппыт. Кэлин бу баһынай хаһаайыстыбалартан үгүстэрэ ыйылыннылар эрэри, сирдэрин син-биригээдэ уруккулларынан ылаллар. Мин санаабар, тыа сири олохун баһынай хаһаайыстыбалар үлэлэринэн сайынналар кыаллыа суоҕа. Атын хайысханы толкуйдуохха наада. Өлбүгэ сири саҥа комиссия тэрийэн дьыаһыны, чилиэннэйдик түнэттиэххэ. Биһиги сирбит киэн. Соторутааҕыта Дьоксуускайтан быраастар кэлэн харчыга дьону көрөн барыттар. Маны тобо улуус көнүлүүр? Биһиги да улууспутугар билиилээх, талааннаах специалисттар бааллар. Саҥа дьыл иннинэ манна кэлэн көрөн барыттар наһаа үчүгэй этэ. Биригээдэ күнүгэ бэрт кылгастык да кэлэн бардаллар", — диир. Одьулууннааҕы баһаарынай ДЕПО киригруктора Е.Д.Юргин тэрилтэлэргэ баһаартан сэрэхтээх буолууга үлэ итэбэһин ыйда. Техническэй лицей старшай маастара С.Д.Диодоров: "Бэйэбит чааһынай техникабытыгар сөптөөх салпаас чаас улууска суоҕа ыарахаттары үөскэтэр. Куоракка эрэ баар. Онуоха элбэх нолуоту көрсөбүт. Бэйэбит дьоммут сыанатын наһаа үлүннэрэн атылыһыллар. Онон сөптөөх сыанаҕа атылыһыр дьон бааллара буоллар", — диир санаатын эттэ. Лицей профкомун председатели И.С.Артемьев: "Ходуһа сирим Хондуга баар. Ууну ортотунан былырынын оттообутум. Онно Мындааһаһылыр суолга муоста тутуллан эрэр. Урут түөрүллүбүт сирдэр дүлбала, талахтара хат тахсан кэллилэр. Онон элбэх сири сүтэрдибит. Ходуһа сири оҕоруу наада буолла. Биригээдэ оҕорон кэбиһэр киһи 10-ча сылга барыа этэ. Оччого атын сиртэн от атылаһан эрэи көрүү суох этибит. Лицейдэр бэйэбит күүстүтүнүн спортнай саала тута сылдьабыт. Маныаха улуус көмө, өйөбүл буолара буоллар", — диир этиинэн кытынна.

Үөрэх үлэһитэ А.А.Аржаков сайылыктааһыны сөргүтэргэ уонна тиис кабинета аһыларыгар санаатын эттэ. Лицей үлэһитэ Д.Д.Пудов эмиз биригээдэ социальнай болпуроту кетэхтэ. Ол курдук, нэһилиэнньэ үксэ лицей баанньыгар сууналлар эбит. Хас биригээдэ ыал чааһынай баанньыга суоҕунан нэһилиэккэ уопсай баанньык наадатын эттэ.

Түмүккэ Одьулуун нэһилиэгин олохтоохторо улуус дьаһалтата сыл устата ытан кэлбит үлэтин сөптөөбүнэн сыаналаатылар.

Оксана ЖИРКОВА.

Сонуннар

Сонуннар

Сонуннар

ЫЙДААҕЫ ПЛАНЕРКАТТАН СОНУННАР

Тохсунньу ый 16 күнүгэр планеркаҕа бастатан туран И.Н.Аммосов Россия Президентэ В.В.Путин Саха сиригэр кэлэн барытын ырытан иһитиннэри оҕордо. Республика Правительства этэринэн Саха сирин сайдарыгар Россия болгомото улахан. Бу сырыы түмүгүнэн элбэх болпуростарга ситиһилиннибит, кэҕэ проблемалары туоруур кыахтар баар буоллулар диир бэлиэтиллэр эбит. Президент кылгас кэмгэ элбэх муньахтары оҕорон республика салалтатыгар национальнай бырайыактар чэрчилэринэн сүрүн сорукары туруорда. Тыа хаһаайыстыбатыгар, олохтор дьыа тутуутугар болгомото ууруллара тыа сиригэр көмөлөөх эрэ буолара саарбаҕа суох.

Иккис болпуротунан ыччат сылыгар анаммыт дьаһаллары ырытыы буолла. Ыччат отделын салайааччыта Сивцев Е.А. информация оҕордо, планерка кыттылаахтарыгар үлэтин былаанын дьүүлгэ таһаарда. Тэрилтэ салайааччылары бэйэлэрин санааларын этилэр. Маина барээдэҕэ үлэ тэтимнээхтик баран, ыччат буруйу оҕорууга улууска кыччыахтааһын милиция начальнига К.К.Неустроев, улуус прокурора Е.В.Колмогоров этии киллэрдилэр. ДНД үлэтин ыччакка сөргөхсүтүөххэ диир элбэх салайааччы тохтоон ааста.

И.Н.Попов ыччакка, оркулаҕа экономикаһы грамотнай таргатар наада-лааһын бэлиэтээтэ, ыччат уонна спорт биригээдэ кэлиһсэ өйдөбүллэрин ыйан нэһилиэк аайы спортзалларга ыччаттар түмсэн дьарыктаналлара эбэхтэтилинэй буолуохтааһын эттэ. Нэһилиэк ыччаттара оркула дьаһалтатын кытта дуоһабар түһэрсэн, бэрээдэги көрөн спортзалларга, КСК-ларга кэлэн биригээдэ туһалаахтык атаараллара ирдэнэр.

Ыччат үлэлээх буолуутугар быйыл элбэх дьаһал барыахтаах, ол курдук строй-этэрээттэр тэриллиэхтээхтэр диир былаанна кирибит. Бу сылга нэһилиэк дьаһалтара, улуус уонна нэһилиэк депутаттара түмсэн үлэһиттэргэ саарбаҕа суох ситиһини аҕалыа.

Үлүс болпуроту кыстыкка буолла. Халлаан өссө да тымныыра сабадаланар, бэл 60 кыраадыс буолуо диир сэрэтэллэр. Онон бу кыһыны этэннэ туоруурга салайааччыларга, дьаһалталаарга сорукарат улахан эппиэтинэстээхтэр.

"СО" корр.

Шинтээх тэтин

Н.ЗАХАРОВА,
киин библиотека аабааччылары
кытта үлэлнир отделын
сэбнэдиссэй.

Мин бу кыракый бэлиттээшимэр, киһи адыас умнууга хаалбыт биир хоһоонун тулуун билиһинэрэххин бабарабын. Биһиги бары Амма Аччыгыйн улуу прозаик уонна сэтээнньит быһыытынан билиэбит. Поэт быһыытынан "Ийбэр", "Болуус-саага санаа" айымньыларынан ылынар курдуктук. Ити дыгэ сеп. Киһи поэзиятын кууһурдэн бизирдэди доһоро Владимир Михайлович Новиков, Күнүк Ураастыырап мээххэ "Николай Егорови бу манньк бэртээхэй хоһооннорун эн биллэн дуо?" - диин ыйыппыта. Уонна бот мүгүдүк, ч...

Иван ПИНИГИН,
Чураглч улуулун бичуутгаах
гражданина, РФ хуудхунньуктарын
союхун чилиэнэ.

Афоня Арпин,
Сылан орто оскулатын 3 кылаас
үөрэнээччигэ.

Аба субэтэ тэрийэр научнай-практической конференцияларыгар филологической наука кандидата Л.А. Афанасьев-Тарис, саха төрүт

С.А. Новгородов аатынан орто оскуола
социальной-психологической
сулууспатын салайааччыта

Автор сурутат эгилээр санса
редакция позицетыгар мэлдм сөп түбэлэр
буолбатах. Сурукко ийыллар чакчылар
кырдыктаастарыгар эппэтинэни
автор тус бэйэтэ сүтэр.